Eerste Kamer der Staten-Generaal **I**

Vergaderjaar 2026-2027

37 020 Nota over de toestand van ’s Rijks Financiën

O **BRIEF VAN DE MINISTER-PRESIDENT, MINISTER VAN ALGEMENE ZAKEN**

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 26 oktober 2026

Hierbij geef ik, op expliciet verzoek van de commissie Koninkrijksrelaties, aan dat aan de toezegging uit 2024 van mijn voorganger om de landen van het Caribisch deel van het Koninkrijk expliciet te benoemen in de Troonrede is voldaan (kenmerk: T03935).

Ter onderbouwing verstrek ik u de integrale teksten van de Troonrede 2025 en de Troonrede 2026, zoals deze zijn uitgesproken in de Verenigde Vergadering der Staten-Generaal.

DE MINISTER-PRESIDENT,
Minister van Algemene Zaken,

Rob Jetten

Troonrede 2025

Leden van de Staten-Generaal,

Bij de start van dit parlementaire jaar geldt nog meer dan anders dat de polsstok van het regeringsbeleid niet verder reikt dan u toestaat. Het werk van het kabinet rust na de recente politieke ontwikkelingen immers op een zeldzaam smalle basis in beide Kamers van de Staten-Generaal. Het kabinet beseft terdege dat in de komende periode nauw overleg met u nodig zal zijn om voldoende steun te verwerven en nog resultaten te kunnen boeken.

Tegelijkertijd kennen de dagelijkse zorgen van mensen over werk, wijk en woning geen pauzeknop. Mensen willen een inkomen waarmee ze het einde van de maand halen, een veilige en vertrouwde woonomgeving en een huis voor zichzelf en hun kinderen. Voor jongeren is een eigen woonruimte een cruciale stap op weg naar zelfstandigheid. Iedereen wil ook – heel concreet en dichtbij – kunnen rekenen op goede en toegankelijke zorg, op een sociaal vangnet als het leven even tegenzit en op onderwijs dat kinderen allereerst de basisvaardigheden leert. Dát zijn onderwerpen die mensen primair bezighouden.

Daarnaast leven we in een tijd van grote internationale veranderingen. Dat bleek eens te meer eind juni, toen de ogen van de hele wereld gericht waren op Den Haag. De succesvolle NAVO-top werd vrijwel meteen ‘historisch’ genoemd. En inderdaad, het besluit om de defensie-uitgaven fors op te schroeven, markeert de ingrijpende en razendsnelle geopolitieke ontwikkelingen die zich voor onze ogen voltrekken. 80 jaar na de bevrijding van ons land zijn vraagstukken van vrede en veiligheid opnieuw urgent. En ook op andere terreinen komen er grote thema’s op ons af. Hoe benutten we de kansen die de snelle opkomst van kunstmatige intelligentie ons biedt, en hoe beperken we tegelijkertijd de risico’s? Hoe om te gaan met toenemende digitale dreigingen? En hoe houden we de economie sterk en concurrerend, in een wereld van handelstarieven en nieuwe economische machtsverhoudingen? Het zijn grote vragen, waar geen snelle en gemakkelijke antwoorden op te geven zijn, maar waar regering en Staten-Generaal zich wel rekenschap van moeten geven.

Daarom is het goed als we ons, bij alle onzekerheden die er zijn, steeds realiseren dat het leven alleen achterwaarts kan worden begrepen, maar voorwaarts moet worden geleefd, zoals een bekende uitspraak luidt. Dat betekent dat politiek en samenleving in het hier en nu toekomstgericht moeten blijven denken en handelen, ook nu ons land voor nieuwe verkiezingen staat.

Tegen die achtergrond heeft het kabinet de intentie zoveel als mogelijk verder te bouwen op hetgeen in het achter ons liggende jaar in gang is gezet. Na de val van het kabinet is voor weinig onderwerpen van het regeringsbeleid besloten tot een pas op de plaats. Hopelijk biedt dat een basis om gezamenlijk stappen vooruit te blijven zetten. Regering en Staten-Generaal hebben hierin een verschillende rol, maar een gedeelde verantwoordelijkheid ten opzichte van de samenleving.

Helaas lijken in Nederland mensen steeds vaker tegenover elkaar te staan, op straat, online, op universiteiten en niet in de laatste plaats ook in Den Haag. Met uitgesproken opvattingen, voor of tegen, zwart of wit. Alsof het gelijk van de één automatisch het ongelijk inhoudt van de ander, terwijl de maatschappelijke werkelijkheid bijna altijd oneindig veel complexer is dan dat. Het kabinet is ervan doordrongen dat dit ook van zijn kant vraagt om een open, luisterende houding en om compromisbereidheid. Debat en verschil van inzicht horen bij een levende democratie. Maar wat er ook bij hoort, is de bereidheid elkaar over die verschillen heen op een volwassen manier de hand te reiken. Het spreekt vanzelf dat het kabinet die opdracht om te beginnen op zichzelf betrekt, met als doel tot oplossingen te komen voor problemen en zorgen die breed in de samenleving leven. Samen met u en samen met de gemeenten, provincies en waterschappen.

Met die intentie zal het kabinet zich allereerst voluit in blijven zetten om de parlementaire behandeling van de nieuwe migratiewetgeving af te ronden. Grip krijgen op migratie is een van de grootste zorgen die leven in het land, en het onderwerp blijft hoe dan ook urgent.

Natuurlijk staat buiten kijf dat de grote lopende hersteloperaties, die al zo pijnlijk lang duren, met de grootst mogelijke kracht worden doorgezet. Voor de Groningers, voor de toeslagenouders en voor iedereen die achteraf gezien een te lage WIA-uitkering kreeg. Voor de langere termijn ligt er een grote opdracht om regelgeving veel minder complex te maken, om herhaling te voorkomen.

Op het gebied van veiligheid is veel in gang gezet om de samenleving weerbaarder te maken tegen dreigingen van buitenaf. Maar ook de veiligheid in de eigen omgeving vraagt een stevige aanpak. We kunnen niet accepteren dat meisjes en vrouwen zich op straat niet veilig voelen, of mensen met een keppeltje op of hoofddoek om, of dat twee mensen van hetzelfde geslacht niet hand in hand kunnen lopen. Dat vraagt iets van de hele samenleving, maar ook van politiek en bestuur. In de begroting voor 2026 is geld beschikbaar voor versterking van de veiligheid op stations, voor meer opvangplekken voor vrouwen die te maken hebben met huiselijk geweld en voor de aanpak van femicide.

Met het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord wordt de toegang tot de gezondheidszorg verbeterd. Samen met gemeenten werkt het kabinet verder aan de Hervormingsagenda Jeugd. Daarnaast is er het recente Hoofdlijnenakkoord Ouderenzorg, dat gericht is op verbetering van de langdurige zorg thuis en in het verpleeghuis. Al deze initiatieven vragen de komende periode om verdere invulling, zodat goede zorg in de toekomst beschikbaar blijft voor iedereen.

Heel belangrijk is uiteraard dat Nederland van het stikstofslot af gaat, zodat de vergunningverlening weer op gang kan komen. Dat is dringend nodig om meer huizen te kunnen bouwen, voor bedrijven die willen investeren, maar ook om werk te kunnen maken van de grootste onderhoudsopgave ooit aan wegen, bruggen en andere infrastructuur. Dit voorjaar is een aanzet gegeven met het Startpakket Nederland van het Slot. Het kabinet gaat door met de uitwerking. Uitgangspunt van het pakket is dat landbouw, natuur en industrie met elkaar in balans worden gebracht en dat stikstofdoelen worden gehaald, in het besef dat voedselzekerheid van wezenlijk belang is voor de toekomst van ons land. Zeker in tijden van geopolitieke onrust.

Vooral in het ruimtelijk beleid hangen veel onderwerpen met elkaar samen. Voor tal van activiteiten is immers ruimte nodig. Denk aan woningbouw, natuur en het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering. Denk ook aan defensie, de energietransitie, verkeer en vervoer, en toekomstbestendige landbouw. In de Nota Ruimte komen deze thema’s samen. Meer centrale regie is nodig om in de beperkte ruimte die er is, recht te doen aan alle belangen. De komende periode gaat het kabinet hierover met u en met gemeenten, provincies en waterschappen in gesprek. Juist in het ruimtelijk beleid ligt een belangrijke sleutel om de economische en bestuurlijke kracht van regio’s te benutten en doorbraken te bereiken. Om te zorgen dat er meer huizen gebouwd kunnen worden, wijst de Nota Ruimte vier nieuwe locaties aan voor grootschalige woningbouw, naast vele andere kleinere locaties.

De basis onder een toekomst met goede voorzieningen voor iedereen, is en blijft een sterke economie en een gezonde overheidsbegroting. Aan de positieve kant staat dat de werkloosheid structureel laag blijft en dat de armoede verder is gedaald. Ook positief is dat alle groepen volgend jaar meer te besteden krijgen, vanwege fors gestegen lonen en eerder genomen maatregelen om de koopkracht te verbeteren. In dat licht is het belangrijk dat de verlaging van de brandstofaccijns volgend jaar gehandhaafd blijft. Toch is er ook reden tot zorg. Zo blijft het tekort op de begroting volgend jaar weliswaar binnen de afgesproken grenzen, maar voor de toekomst zijn wel heldere keuzes nodig om dat zo te houden. Bovendien is de huidige economische groei te laag om ons voorzieningenniveau op termijn op peil te houden.

Juist daarom is het zorgelijk dat steeds meer ondernemers negatief zijn over het Nederlandse investeringsklimaat. Dat geluid klinkt zowel in het midden- en kleinbedrijf als vanuit grote ondernemingen en moet worden gehoord. Als bedrijven minder investeren, of zelfs overwegen Nederland te verlaten, dan tast dat uiteindelijk het verdienvermogen van ons land aan. Verlaging van de regeldruk blijft dringend noodzakelijk. Daarnaast werkt het kabinet verder aan de voorbereiding van een nationale investeringsinstelling en wordt er fors geïnvesteerd in de halfgeleiderindustrie, waarmee het toekomstig verdienvermogen van Nederland wordt versterkt. De regeling voor lagere energiekosten voor de industrie wordt verlengd tot 2028.

In Caribisch Nederland en in de landen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten staan welvaart en welzijn onder druk. Samen met de regeringen en bestuurlijke partners daar, werkt het kabinet verder aan meer financiële stabiliteit, sterker bestuur, voedselzekerheid en een beter voorzieningenniveau. Vanwege het geheel eigen karakter van elk eiland vraagt dat om maatwerk.

Ook de lopende buitenlandagenda is breed en divers, van handelsbevordering tot de onderhandelingen over de nieuwe Europese meerjarenbegroting. Maar twee onderwerpen springen er hoog bovenuit: de voortgaande Russische agressieoorlog in Oekraïne en de

humanitaire catastrofe in Gaza. Voor beide brandhaarden geldt dat er zo snel mogelijk een einde moet komen aan het bloedvergieten en het afschuwelijke verlies aan mensenlevens. Als lid van de internationale coalitie die Oekraïne steunt, gaat Nederland door op de weg van onverminderde militaire, diplomatieke en politieke steun, tot een duurzame vrede voor Oekraïne is bereikt. Recent is besloten twee Nederlandse luchtverdedigingseenheden en driehonderd militairen te stationeren in Zuidoost-Polen, op de grens met Oekraïne. Nu de oorlogsdreiging dichterbij is dan de meesten van ons zich kunnen herinneren, zijn we extra dankbaar voor de inzet van onze militairen en veteranen voor vrede en veiligheid wereldwijd, in heden en verleden.

Ook voor de humanitaire crisis in Gaza geldt dat Nederland meer druk kan zetten op het bereiken van een staakt-het-vuren door samen te werken met internationale partners. Het kabinet blijft zich inzetten voor een einde aan het geweld en een toekomstperspectief voor alle inwoners van de regio. De eerste voorkeur gaat daarbij uit naar een gezamenlijke Europese aanpak. Velen in ons land voelen zich diep betrokken bij de toekomst van Israël en de Palestijnen, en zijn uitermate bezorgd over de noodsituatie in Gaza. Iedereen wil dat er zo snel mogelijk een einde komt aan het menselijk leed. Het kabinet hoopt vurig – en zal zich er ook voor inzetten – dat mensen rond dit onderwerp niet nog meer tegenover elkaar komen te staan.

Leden van de Staten-Generaal,

Op 29 oktober maken hopelijk zoveel mogelijk stemgerechtigde Nederlanders gebruik van hun democratische recht om invloed uit te oefenen op hun eigen toekomst en die van ons land. Verkiezingen zijn immers niet alleen hoogtijdagen in een parlementaire democratie, maar ook momenten waarop de koers van het land wordt bepaald. De Staten-Generaal hebben daarin een grote rol. Dat is een eervolle taak en een grote verantwoordelijkheid die op uw schouders rust. U mag zich in uw belangrijke werk gesteund weten door het besef dat velen u wijsheid toewensen en met mij om kracht en Gods zegen voor u bidden.

Troonrede 2026

Leden van de Staten-Generaal,

Vandaag, 15 september, is door de Verenigde Naties uitgeroepen tot Internationale Dag van de Democratie. Dat geeft extra glans aan deze Prinsjesdag. Tegelijkertijd herinnert het ons eraan dat democratie continu bescherming en onderhoud vraagt. Democratie is geen platte rekensom, maar een mentaliteit die moet leven in ieder van ons. Iedereen die iets doet voor een ander – als vrijwilliger, mantelzorger of anderszins – draagt bij aan het algemeen belang en maakt Nederland sterker. Gelukkig bestaat die Nederlandse traditie van gemeenschapszin nog steeds, als antistof tegen polarisatie. Daarom is het zo belangrijk het democratiebegrip niet verder te versmallen tot het gelijk van de helft plus één. Democratie moet mensen verenigen, niet uit elkaar spelen.

Een van de belangrijkste vragen daarbij is of mensen er nog op vertrouwen dat politiek en overheid hun problemen ook echt oplossen. Het is een gezamenlijke opdracht aan parlement en regering om ervoor te zorgen dat die vraag vaker met ‘ja’ wordt beantwoord. Dat betekent dat niet de ophef van de dag leidend moet zijn, maar wat mensen nodig hebben en wat de toekomst van ons vraagt. De parlementaire democratie is van iedereen, voor iedereen en moet dus dienstbaar zijn aan iedereen.

Tegen die achtergrond wil het kabinet met de begroting voor 2027 een basis leggen voor brede samenwerking. Ook partijen die geen deel uitmaken van de coalitie kunnen er hopelijk eigen punten in herkennen. Dat betekent uiteraard niet dat politieke verschillen van inzicht zomaar van tafel zijn. Het gesprek gaat door. Maar het doel is om zoveel mogelijk gezamenlijk de problemen aan te pakken die soms al veel te lang wachten op een oplossing. Denk aan voor de hand liggende onderwerpen als stikstof, wonen en migratie. Denk aan de toekomst van ons sociale stelsel en aan de grote investeringen die nodig zijn in de economie en in veiligheid. Of denk, na deze extreem droge zomer, aan de noodzaak van aanpassing aan een veranderend klimaat. Bijvoorbeeld in de energievoorziening, de industrie en het waterbeheer. De toekomst wacht niet op achterblijvers.

Een onderwerp dat Nederland nu al jarenlang gijzelt, is de stikstofaanpak. Het is hoog tijd die impasse te doorbreken. Voor de vergunningverlening, die dringend weer op gang moet komen, zodat er ruimte komt voor huizen, bedrijven en wegen. Voor het herstel van de natuur, een betere waterkwaliteit en een betrouwbare watervoorziening. En niet in de laatste plaats voor de Nederlandse boeren. Die

verdienen duidelijkheid en een toekomstperspectief. Eind juni presenteerde het kabinet een breed pakket aan oplossingen om de stikstofuitstoot flink terug te dringen. De bijbehorende voorstellen komen vanaf dit najaar naar u toe. De industrie, de sector verkeer en vervoer, en de veehouderij moeten elk hun deel doen. Maar de directe pijn en onzekerheid worden begrijpelijkerwijs het meest gevoeld in boerengezinnen rond kwetsbare natuurgebieden. Daarom trekt het kabinet veel geld uit om hen te ondersteunen. Bij de verdere invulling en verbetering van de plannen zal het kabinet blijven luisteren en alle belangen goed blijven wegen, in goed overleg met de boeren zelf en met de provincies. Maar opnieuw afstel of uitstel zou onverantwoord zijn. Natuurherstel schept ruimte voor een rekenkundige ondergrens, dus een stikstofnorm, waarmee Nederland weer vooruit kan; inclusief de landbouwsector zelf. Daarop is het vizier gericht.

Een thema dat hiermee nauw samenhangt en ook om een doorbraak vraagt, is wonen. De Nota Ruimte zet daarvoor de lijnen uit voor de lange termijn. Maar de woningnood is acuut. Veel te veel mensen vragen zich af hoe zij, of hun kinderen, nog aan een betaalbare en fatsoenlijke koop- of huurwoning komen. Het beste antwoord daarop is: zo snel mogelijk zoveel mogelijk bouwen voor iedereen. Voor kopers en huurders, voor jong en oud, en ook voor mensen die extra hulp en aandacht nodig hebben om zelfstandig te wonen. Dat is niet een belofte dat er morgen voor iedereen een huis is. Maar het kabinet doet wat mogelijk is om met een pragmatische aanpak het aantal woningzoekenden te laten dalen. Onlangs werden vijf nieuwe grootschalige woningbouwlocaties aangewezen, die laten zien hoe dat pragmatisme eruitziet. Het betekent bouwen op plekken waar geen investeringen nodig zijn in infrastructuur, en waar de vraag naar stikstofruimte, stroomaansluitingen en drinkwater oplosbaar is. Het betekent ook gebruikmaken van bestaande regels om vergunningen voor elkaar te krijgen. Het vraagt om veel meer industrieel bouwen met prefab onderdelen. En het vereist vooral intensieve samenwerking en onderlinge afstemming. Niet alleen met gemeenten en marktpartijen, zoals bouwers en projectontwikkelaars, maar ook in Den Haag zelf. Ruimtelijke plannen moeten elkaar niet bijten. Dit najaar ontvangt u het Actieplan Versnellen Woningbouw, waarin deze aanpak wordt uitgewerkt in vijftig concrete en veelal snel te realiseren acties.

In het asielbeleid zijn de doelen helder: een lagere instroom, de opvang op orde en een streng uitzetbeleid voor kansloze, uitgeprocedeerde en overlastgevende asielzoekers. De samenleving moet het aankunnen. Er moet in Nederland altijd ruimte zijn voor mensen die vluchten voor oorlog, geweld en onderdrukking. Via taallessen en begeleiding naar werk kunnen zij zo snel mogelijk op eigen benen staan en een bijdrage leveren.

Vóór de zomer heeft het kabinet enkele grote veranderingen doorgevoerd waardoor meer dan ooit paal en perk kan worden gesteld aan het aantal mensen dat naar ons land komt en hier blijft. Het is logisch dat iedereen daarvan morgen het effect wil zien in de vorm van dalende cijfers. De realiteit is dat dit stap voor stap gaat. Ondertussen neemt de polarisatie rond de opvang van asielzoekers helaas steeds extremere vormen aan, zoals recent in Loosdrecht en Engelen. Dat is zorgelijk. De zachtere stem van mensen die zich oprecht zorgen maken over hun eigen omgeving, of die zich het lot van anderen aantrekken, raakt hierdoor ondergesneeuwd. Het moet volstrekt duidelijk zijn dat bedreigingen en geweld ontoelaatbaar zijn. Daarnaast is het zaak gestaag door te werken aan meer grip op migratie om zoveel mogelijk rust te brengen rond dit onderwerp. Strengere controle aan de Europese buitengrenzen, en lopende initiatieven voor samenwerking met veilige landen buiten Europa, kunnen de asielinstroom substantieel verlagen. Voor asielzoekers die wachten op een beslissing, moet er fatsoenlijke opvang zijn. Bij alle begrijpelijke discussie die dit lokaal kan oproepen, doet het kabinet een dringend beroep op gemeenten om solidair te zijn met Ter Apel en al die andere locaties die al veel te lang worden overvraagd. Grip op migratie is bij uitstek een onderwerp dat om gezamenlijkheid vraagt.

Op deze en andere onderwerpen wil het kabinet stilstand doorbreken en knopen doorhakken, zodat Nederland weer vooruit kan. Maar de eerlijke boodschap bij de begroting voor 2027 is wel: niet alles kan tegelijk. Niet alles is morgen opgelost. En ook financieel zijn er duidelijke grenzen, omdat we onze kinderen en kleinkinderen niet met een onverantwoord hoge staatsschuld mogen opzadelen. Een goed leven voor mensen nu, mag een goed leven voor mensen straks niet in de weg staan. Daarom houdt het kabinet vast aan een begrotingsbeleid dat de rekening niet vooruitschuift.

Dat roept meteen de vraag op: wat is er dan nu nodig om voorzieningen voor de toekomst op peil te houden? Want elk stelsel heeft op enig moment onderhoud nodig. Dat betekent bijvoorbeeld voor de zorg dat preventie veel belangrijker moet worden. Meer focus op gezondheid legt de basis voor een stelsel waarin een zorgvraag niet altijd meteen een medisch antwoord behoeft. Daarnaast zijn oog voor betaalbaarheid en het tegengaan van zorgfraude belangrijk. Alleen dan blijft de zorg van hoge kwaliteit en toegankelijk, zoals nu. Kinderen en jongeren moeten speciale aandacht krijgen, en dat niet alleen met het oog op het streven naar de gezondste generatie ooit. Er ligt een grote opgave om er samen met gemeenten voor te zorgen dat goede jeugdzorg beschikbaar blijft voor iedereen die dat nodig heeft.

Ook het stelsel van werknemersverzekeringen vraagt onderhoud, om ervoor te zorgen dat mensen mee kunnen blijven doen. Wie ziek wordt of werkloos, moet niet worden opgesloten in een uitkering. Dat is belangrijk voor mensen zelf, om het stelsel overeind te houden, en voor toekomstige welvaart. Nederland heeft iedereen nodig. Het kabinet hoopt zo snel mogelijk met vakbonden en werkgevers tot een breed gedragen sociaal akkoord te komen, dat zekerheid biedt voor werknemers en voor de economie van de toekomst.

Hervormingen als deze zorgen ervoor dat Nederland een welvarend land blijft, waarin mensen met vertrouwen plannen kunnen maken voor de toekomst. Een eerste randvoorwaarde daarvoor is veiligheid, zeker nu de wereld om ons heen instabieler en onvoorspelbaarder wordt. Een gevoel van machteloosheid ligt op de loer, natuurlijk vanwege het geweld in Oekraïne, maar ook vanwege de situatie in Gaza, Iran en andere brandhaarden. Het is volkomen logisch dat mensen zich afvragen: in welke wereld groeien mijn kinderen en kleinkinderen op? Veel ouders en grootouders zullen dit gevoel herkennen. Voor het kabinet is dat een extra aansporing om als lid van de wereldgemeenschap te blijven samenwerken aan de verdediging van democratische waarden, aan duurzame vrede en aan een sterke internationale rechtsorde. Als grootmachten primair kiezen voor het eigenbelang, moet Nederland nog meer samenwerken met bestaande en nieuwe partners. Door onafhankelijker te worden, denk aan de energievoorziening of grondstoffen, bouwen we aan een positie van kracht.

Een veilige toekomst vraagt stevige investeringen. Nederland moet weerbaar zijn en klaarstaan om de vrijheid, democratie en rechtstaat te verdedigen. Om te beginnen is een inhaalslag nodig in militair opzicht. Te lang hebben Nederland en Europa de eigen krijgsmacht financieel verwaarloosd. Maar dat tij is gekeerd. In de begroting voor 2027 is opnieuw flink meer geld beschikbaar voor defensie. Nederland gaat intensiever samenwerken met internationale bondgenoten om te zorgen voor meer wapens en militaire slagkracht. Met een agressief Rusland aan de oostgrens van Europa blijft doorgaande steun aan Oekraïne een directe investering in onze eigen veiligheid. De verwevenheid met sterke internationale organisaties als de Europese Unie en de NAVO is hierin cruciaal. Want ook internationaal geldt: samen staan we sterker en Nederland doet daarin zijn deel. De vrouwen en mannen die als militair paraat staan, en de veteranen die paraat stonden, om te beschermen wat ons dierbaar is, verdienen onze speciale dank.

Uiteraard geldt dat ook voor de politie en al die andere mensen die iedere dag pal staan voor onze nationale veiligheid. Die raakt steeds meer verweven met wat er internationaal gebeurt, en op dat vlak moet Nederland niet naïef zijn. Cyberdreigingen en digitale hacks vanuit Rusland en andere landen, en vanuit internationaal opererende criminele organisaties, zijn nu al aan de orde van de dag. Dat vereist een stevig antwoord. Het kabinet komt daarom met voorstellen zodat de inlichtingendiensten burgers en bedrijven beter kunnen beschermen tegen cyberaanvallen, desinformatie en terrorisme. De strijd tegen de georganiseerde misdaad die onze samenleving ondermijnt, houdt de hoogste prioriteit. De indringende beelden en verhalen uit Overasselt liggen vers in ieders geheugen. Een belangrijk speerpunt is zorgen dat jongeren niet de criminaliteit in worden gezogen. Dat is niet alleen een opdracht voor justitie, maar bijvoorbeeld ook voor de jeugdzorg en de schuldhulpverlening.

Een tweede randvoorwaarde voor de toekomst, naast veiligheid, is een sterke en moderne economie. De Nederlandse economie is na de covid-jaren en de energiecrisis van 2022 veerkrachtiger gebleken dan die van landen om ons heen. Het is ook gunstig dat de vooruitzichten voor het komende jaar gematigd positief zijn, ondanks alle internationale onzekerheid. Met gerichte maatregelen zal het kabinet de koopkracht van huishoudens en gezinnen met kinderen ondersteunen, met name via het Noodfonds Energie en de kindregelingen.

Vervolgens is de vraag hoe Nederlanders over tien of twintig jaar hun geld verdienen. Die vraag naar onze toekomstige welvaart is heel actueel. Zonder grote en gerichte investeringen dreigt Nederland achterop te raken, vooral in de technologiesector. Alle razendsnelle ontwikkelingen rond digitalisering en AI moeten natuurlijk in goede en veilige banen worden geleid. Maar de kansen die er liggen zijn enorm. Samen met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en anderen werkt het kabinet aan een economie, waarin de ene innovatie de andere losmaakt en waarin start-ups en gevestigde bedrijven elkaar versterken. Dat vraagt in elk geval om meer financieringsmogelijkheden en experimenteerruimte. Vandaar de plannen voor een nationale investeringsinstelling en voor een speciale organisatie die zich richt op grensverleggende technologische doorbraken. Het briljante idee van een ondernemende eenling vandaag kan immers het ASML van morgen zijn, en daarmee het begin van een heel nieuwe topsector. Ook in Europa maakt Nederland zich sterk voor een verschuiving van geld voor de oude economie naar meer geld voor innovatie en technologische vernieuwing. Een belangrijke voorwaarde voor economische groei is een goede infrastructuur. Er is meer onderhoud nodig aan verouderde wegen, bruggen en spoorwegen. Daarvoor komt in deze periode extra geld beschikbaar. Maar het budget blijft begrensd. Een herprioritering in projecten en ingrijpende keuzes zijn onvermijdelijk om te zorgen dat de basis op orde is.

De economie van morgen kan niet anders zijn dan schoon en duurzaam. De zomer van 2026 onderstreept dat een ambitieus nationaal en internationaal klimaatbeleid hard nodig is. Dat mes snijdt aan meerdere kanten. In een instabiele wereld wordt het belang van energieonafhankelijkheid steeds groter. De vraag van huishoudens en bedrijven naar betrouwbare en betaalbare energie groeit. Dat betekent heel praktisch dat het bijvoorbeeld loont om de isolatie van huizen te blijven stimuleren. Maar het betekent ook dat toekomstige welvaart alleen denkbaar is met schonere industrieën en minder fossiele brandstoffen. Vasthouden aan de fossiele economie is economisch gezien geen slimme zet, zeker niet op termijn. Het kabinet werkt daarom met veel urgentie verder aan meer kernenergie en wind op zee, en aan voorzieningen voor waterstof en de opslag van CO2. Cruciaal in deze omslag is dat Nederland slimmer omgaat met de pieken en dalen in het aanbod en dat er genoeg capaciteit is op het stroomnet. Uitbreiding daarvan staat hoog op de agenda.

Essentieel voor een sterke economie is een arbeidsmarkt die daar goed op aansluit. Het kabinet komt onder andere met een nieuwe zelfstandigenwet die zzp’ers de ruimte geeft om te ondernemen, maar schijnzelfstandigheid tegengaat. De wet moet rust en duidelijkheid brengen, om te voorkomen dat zzp’ers klussen mislopen uit angst van opdrachtgevers voor boetes achteraf. De arbeidsmarkt van morgen vraagt daarnaast om het aantrekken, opleiden en vasthouden van toptalent in cruciale sectoren als AI, digitalisering, energie en biotechnologie. Dat talent zit overal: van mbo en hbo tot de universiteiten. Het kabinet presenteerde hiervoor in de zomer een Talentstrategie. Die wordt de komende periode verder uitgewerkt, in overleg met onderwijsinstellingen, bedrijven, studenten en andere belanghebbenden. Uiteraard moet er op een moderne arbeidsmarkt ruimte zijn voor talentvolle studenten en gespecialiseerde kenniswerkers uit het buitenland. Maar uitbuiting van arbeidsmigranten wordt bestreden.

Tot slot is het belangrijk dat de overheid zelf anders en beter gaat werken. Kort samengevat: minder regelzucht en controledwang, meer ruimte voor mensen en bedrijven, en een overheid die niet hindert, maar helpt. Het kabinet beseft dat dit geen origineel voornemen is. Maar de aanpak moet deze keer merkbaar resultaat opleveren. Een eerste stap is: zelfbeheersing in het maken van nieuwe regels. Dus stoppen met het stapelen van uitzondering op uitzondering. Anders blijft het dweilen met de kraan open. De tweede stap is: minder regels. Ieder jaar, te beginnen dit najaar, dient het kabinet een Vereenvoudigingswet in, gericht op het afschaffen van overbodige regels en wetten. Het doel is dat per jaar minimaal vijfhonderd regels verdwijnen of eenvoudiger worden. Daarnaast werkt het kabinet aan het neerhalen van muren tussen beleid en uitvoering. Onderling delen van overheidsinformatie moet veel eenvoudiger worden, zodat mensen en bedrijven sneller en beter worden geholpen en niet van het kastje naar de muur worden gestuurd. Het motto van de overheidsdienstverlening moet zijn: snel en digitaal waar het kan, persoonlijk waar het moet. Zo kan de Rijksoverheid beter, kleiner en goedkoper worden.

Natuurlijk is de overheid meer dan alleen ‘Den Haag’. Een goede samenwerking met collega-overheden – provincies, gemeenten en waterschappen – is cruciaal. Het kabinet is zich daar zeer van bewust. Alle overheden werken met elkaar aan een samenwerkingsagenda, die ook kan bijdragen aan een slagvaardige en herkenbare overheid.

Niet in de laatste plaats slaat het kabinet de handen ineen met de landen Curaçao, Sint Maarten en Aruba, en met Caribisch Nederland. In november vieren we dat 250 jaar geleden vanaf Sint Eustatius een saluutschot klonk waarmee Nederland als eerste land ter wereld de Verenigde Staten erkende. Het onderstreept de historische verwevenheid binnen het Koninkrijk en onze gezamenlijke verbondenheid met de wereld. Dit najaar vindt een top plaats van de vier landen in het Koninkrijk om de voortgang en kansen te bespreken op alle terreinen van samenwerking. Van economie en bestaanszekerheid tot klimaat en afvalverwerking. Vanaf nu is deze top een jaarlijkse traditie. Zo geven we samen invulling aan het uitgangspunt: nos ta un reino – wij zijn één Koninkrijk.

Leden van de Staten-Generaal,

Een bekende definitie zegt dat democratie de noodzaak is om af en toe te buigen voor de mening van anderen. Dat is een gedachte om vast te houden, ook na Prinsjesdag en deze Internationale Dag van de Democratie. Want de geest van redelijkheid en elkaar wat gunnen die in deze woorden besloten ligt, lost meer problemen van mensen op dan de voortdurende ophef die nu soms de overhand lijkt te hebben. Nederland staat in een eeuwenlange traditie van samenwerking, die ooit begon met de onderkenning van het gezamenlijke belang van goed waterbeheer. Het is in die traditie dat de regering met u wil blijven werken aan een beter Nederland. U mag zich in uw belangrijke werk gesteund weten door het besef dat velen u wijsheid toewensen en met mij om kracht en Gods zegen voor u bidden.